

ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
มหิตลาธิเบศรามาธิบดีจักรีนฤเบดินทร สยามินทราธิราช
บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดให้ประกาศว่า โดยที่ทรง
พระราชดำริว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงในสมณคุณใหญ่ยิ่ง สมควร
จะเลื่อนอิสริยยศฐานันดรในสมณศักดิ์มออยู่หลายองค์ บัดนี้
จวบกาลมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ควรจะสถาปนา
อิสริยยศพระสงฆ์นั้นไว้ ให้บริบูรณ์ตามตำแหน่ง

จึงทรงพระราชดำริว่า พระศาสนโสภณ ได้เป็นพระราช
กรรมวาจาจารย์ มีคุณูปการแก่พระองค์ ในคราวทรงผนวช

ฉบับพิเศษ หน้า ๒

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

นับว่าเป็นอุดมคตฐานบุคคล แห่งองค์พระมหากษัตริย์
ส่วนในการพระศาสนา พระศาสนโศภน ก็สมบุรณ์ด้วยเถร-
กรณธรรมเจริญยิ่งด้วยสติปัญญาวิริยธิการ มีปฏิภาณปรีชา
ตรปีฎกกลาโกศล ฉลาดในโวหารนิพนธ์เทศนาปรีวรตน์
กอร์ปด้วยประพันธ์สมบัติสามารถงานฉันทพากย์โศลกคาถา
ได้เป็นอย่างดี มีอาตมहितและปรหิตกรณคุณอย่างไพศาล
ตั้งความพิสดารปรากฏในประกาศสถาปนา เป็นที่รองสมเด็จพระ
พระราชอาคณเฑาะ เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๐
แล้วนั้น ครั้นต่อมา พระศาสนโศภน ยิ่งเจริญด้วยอุตสาห-
วิริยภาพ ไม่ท้อถอยในการประกอบพุทธศาสนกิจ ให้เจริญ
รุ่งเรืองสมกับเป็นธรรมทายาท มีความสามารถเป็นอย่างดียิ่ง
ทั้งในด้านการบริหาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการ
ศึกษาอบรม สำหรับในด้านบริหาร นอกจากในตำแหน่ง
สังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่ซึ่งดำรงอยู่แล้ว พระศาสน-
โศภน ยังได้รับมอบหน้าที่บริหารงานแทน ในตำแหน่ง
สังฆนายกมาถึงสองสมัย คือ แทนสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
วัดบรมนิวาส และแทนสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดเทพ-
ศิรินทร์ราวาสจนตลอดสมัยของแต่ละองค์ และเป็นประธาน
กรรมการคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตด้วย ก็ปรากฏว่าได้บริหาร

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

กิจการในหน้าที่ สอนองประเทศพระคุณมาด้วยความเรียบร้อย เป็นผลดีโดยตลอด สำหรับในหน้าที่ประธานกรรมการคณะ
 ชรรมยุต ได้ตั้งคณะกรรมการร่างระเบียบนโยบายบริหาร คณะสงฆ์ฝ่ายชรรมยุตขึ้น เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับยึดถือเป็นหลักปฏิบัติสม่ำเสมอกับท้าวราชาณาจักร และให้มีการ
 ประสานงานร่วมกับฝ่ายบ้านเมือง ในการบำเพ็ญสาธารณ- ประโยชน์ และมีนโยบายบำเพ็ญสังคหกรรม สาราณียธรรม เพื่อสร้างไมตรีและสามัคคีอันดีกันในระหว่างนิกาย สงฆ์ไทย และบรรพชิตหมู่อื่น ๆ ด้วย ก็จัดให้มีการประชุมพระ
 คณาธิการในภาคต่าง ๆ เพื่อปรึกษาหารือกันในการที่จะป้องกัน กำจัดความเสื่อมของหมู่คณะให้หมดไป และส่งเสริมหมู่
 คณะให้เจริญก้าวหน้า รักษาระเบียบของหมู่คณะไว้เป็นหลัก สำหรับประพฤติกปฏิบัติสม่ำเสมอทั่วถึงเป็นอันเดียวกัน การ
 หนึ่ง พระศาสนโสภณ ได้จัดดำเนินการสำเร็จเป็นผลดีโดย
 ตลอด

ส่วนการบริหาร ในหน้าที่สั่งฆมนตร์ว่าการองค์การเผยแผ่ พระศาสนโสภณก็ได้ชวนชววยพยายามจัดระเบียบและ ดำเนินการจนสำเร็จเป็นผลดี และเจริญก้าวหน้าสมความ มุ่งหมายของฝ่ายพุทธจักร และอาณาจักรเป็นอเนกประการ

ฉบับพิเศษ หน้า ๔

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

กล่าวคือ นอกจากได้จาริกไปแสดงธรรม อบรมข้าราชการ และประชาชนตามจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลางด้วยตนเองแล้ว ยังได้ช่วยเหลือราชการทางฝ่ายบ้านเมืองโดยรับเป็นองค์อุปถัมภ์คณะกรรมการอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม แก่ข้าราชการและประชาชน และรับเป็นประธานอนุกรรมการอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม ตามนโยบายของรัฐบาล ในการนี้ พระศาสนโสภณ ได้ปฏิบัติดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการของฝ่ายบ้านเมือง ทำโครงการระเบียบหลักปฏิบัติ และเอกสารส่งเสริมเป็นแนวทางขึ้นไว้ใช้เป็นคู่มือการอบรม เป็นประโยชน์ยิ่งแก่ทางราชการและการพระศาสนา ก็ได้ให้ความร่วมมือกับกรมการวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ในการให้การศึกษาวรรณธรรม ในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ส่วนภูมิภาค โดยจัดให้มีพระธรรมกถึกเข้าร่วมแสดงธรรมสั่งสอนอบรมประชาชนในด้านศีลธรรมเป็นประจำตลอดมา อนึ่งตามที่พระศาสนโสภณได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการจัดรายการกระจายเสียงในวันพระ ตามนโยบายของรัฐบาลที่จะส่งเสริมพระพุทธศาสนา อันเป็นป่อเกิดแห่งศีลธรรมจรรยา และวัฒนธรรมนั้น ก็ปรากฏว่า พระศาสนโสภณ ได้บริหารกิจการนี้เป็นผลดียิ่ง ในการแสดงธรรมสั่งสอนอบรมซึ่งเป็น

ฉบับพิเศษ หน้า ๕

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

หน้าที่ขององค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพระศาสนโศภน ที่รับภาระเป็นผู้อำนวยความสะดวกส่งสอนอบรมข้าราชการและนักเรียน ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ และข้าราชการพลเรือนทั่วไปอยู่เป็นประจำ ได้จัดตั้งสำนักงานเพื่อเผยแผ่กิจการพระศาสนาและอบรมศีลธรรมขึ้นในวัดมกุฏกษัตริยาราม และออกนิตยสารรายเดือนเผยแผ่วิชาการด้านพระศาสนาแก่ประชาชน และนักเรียน เป็นผลดีจนปรากฏว่ามีชาวต่างประเทศสนใจมาติดต่อเพื่อศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น ในการอบรมส่งสอนประชาชน ก็ได้จัดให้มีการฟังธรรมในวันธรรมสวนะ เดือนละ ๔ ครั้ง และทุกวันอาทิตย์ ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้น เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๔ พระศาสนโศภน ได้เป็นประธานคณะผู้แทนพระสงฆ์ไทย ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศสหภาพพม่า ในการนี้ได้นำพระไตรปิฎกฉบับไทยไปมอบแก่สหภาพพม่า รวม ๔ ชุด เพื่อเป็นการปลูกไมตรีกับพุทธศาสนิกชนชาวพม่าด้วย ปรากฏผลเป็นที่สนใจของชาวพม่าเป็นอันมาก เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ ได้จัดส่งพระเถระผู้รอบรู้พระปริยัติธรรม ไปเป็นกรรมการร่วมประชุมตรวจชำระต้นฉบับพระไตรปิฎก ณ สหภาพพม่า ในการทำสังคายนาตามคำขอร้องของสหภาพ

ฉบับพิเศษ หน้า ๖

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

พม่าจนแล้วเสร็จ นับว่าเป็นการได้เผยแผ่คุณธรรมความ
สามารถของพระสงฆ์ไทย และเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๘
พระศาสนโศภน พร้อมด้วยคณะธรรมจาริก ได้เดินทางไป
ประเทศอินเดียและลังกา เพื่อเผยแผ่การปฏิบัติธรรมวินัย
ของพระสงฆ์ไทย และเพื่อดูการพระศาสนาและความเป็น
อยู่ของประชาชนในประเทศทั้งสองนั้นด้วย ปราบกฏผลทำให้
ประชาชนในประเทศทั้งสองตั้งกล่าว สนิใจในพระสงฆ์ไทย
เป็นอันมาก และได้รับความยกย่องว่า พระสงฆ์ไทยมี
ระเบียบปฏิบัติสังวรตามพระวินัยเหนือพระสงฆ์ชาติอื่น ๆ นับ
ว่าเป็นเกียรติแก่ประเทศไทยเป็นอันมาก ส่วนในการบริหาร
พระอารามนั้น ตั้งแต่พระศาสนโศภนได้รับแต่งตั้งเป็น
เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยารามเป็นต้นมา ก็ได้พยายามบูรณะ
ปฏิสังขรณ์เสนาสนสงฆ์ ที่ชำรุดทรุดโทรมทั่วทั้งพระอาราม
ให้กลับคืนดีเป็นที่อยู่อาศัยโดยผาสุก แห่งพระภิกษุสามเณร
มาเป็นลำดับ กล่าวคือ ได้จัดการบูรณะซ่อมแปลงพระวิหาร
ใหญ่ กุฏิสงฆ์ พระอุโบสถ ศาลา และพื้นลานพระอุโบสถ
ซึ่งชำรุดทรุดโทรมเป็นอันมาก ให้กลับคืนดีมีสภาพสะอาด
เรียบร้อยยิ่งกว่าของเดิม และได้สร้างกุฏิใหญ่เป็นตึกสองชั้น

ฉบับพิเศษ หน้า ๗

เล่ม ๗๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

ขึ้นใหม่อีก ๑ หลัง เพื่อใช้เป็นสำนักงานเผยแผ่ และเป็นที่พัก
ประชุมทำกิจพระศาสนา

ส่วนในการศึกษาอบรม พระศาสนาโศภน ก็ได้เอาใจใส่
ทะนุบำรุงส่งเสริมเป็นอย่างดี กล่าวคือ ในฝ่ายพุทธจักร ได้
ส่งเสริมการจัดตั้งสาขาสภาการศึกษาขึ้นในจังหวัดภาคต่างๆ
เป็นการแผ่ความเจริญออกไปสู่ส่วนภูมิภาค ให้ความอุดหนุน
สำนักเรียนสำหรับคณะสงฆ์ไทยฝ่ายธรรมยุตในจังหวัดนคร
จำปาศักดิ์และเมืองโขงหลายสำนักและได้จัดให้รับนักเรียน
ครูในส่วนภูมิภาค เข้ามารับการอบรมเพิ่มเติมในจังหวัด
พระนครเพื่อให้สำนักเรียนและเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ได้มี
กำลังจัดการศึกษาและการปกครองให้เจริญทั่วถึงกัน สำหรับ
ในสำนักเรียนวัดมกุฏกษัตริยารามเอง ก็ได้พยายามปรับปรุง
และส่งเสริมทั้งครูและนักเรียน ให้มีสมรรถภาพและความ
สะดวก ทั้งในการเรียนและการสอนเป็นอย่างดีอยู่โดยตลอด
ส่วนในการศึกษาของฝ่ายอาณาจักร พระศาสนาโศภนก็ได้รับ
อุปการะโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่ง
ตั้งอยู่ในบริเวณวัด ก็ได้สนับสนุนและอนุญาตให้กระทรวง
ศึกษาธิการ สร้างโรงเรียนมัธยมขึ้นใหม่ในบริเวณวัด เป็นตึก
ใหญ่ ๓ ชั้น ขณะนี้มีนักเรียนประมาณ ๑,๗๐๐ คน และ

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

พระศาสนโสภณ ก็ได้รับเป็นผู้อุปการะโรงเรียนนมาเป็นอย่างดี โดยตลอด นับว่าได้มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาของชาติ ให้เจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก ปรากฏอยู่แล้ว

สรรพกรณียกิจซึ่งพระศาสนโสภณ ได้บำเพ็ญเป็นผลดีแก่พุทธจักรและอาณาจักรดังกล่าวมาโดยลำดับ นับว่าเป็นผู้เจริญยิ่งด้วยคุณธรรมปรีชาสามารถ เป็นที่ประจักษ์อยู่แก่มวลพุทธบริษัทและทางราชการ ตลอดถึงพสกนิกรทั่วราชอาณาจักร ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ และบัดนี้ พระศาสนโสภณ ก็เจริญด้วยพรรษาอายุกาลสภาวะวิริยธรรมเป็นหลักอยู่รูปหนึ่งในธรรมยุคทองมณฑล มีพุทธสมัชชวิมลปรีชาญาณมั่นคงในศีลสมาจารธรรมปฏิบัติ เป็นที่นับถือแห่งพุทธบริษัททั่วพุทธเกษตรสากลทิศ มีศิษยานุศิษย์แพร่หลายทั้งในสภรัฐและวิเทศรัฐพุทธศาสนิกบัณฑิต สมควรจะเป็นอุดมคณิสสรอาจารย์ที่สมเด็จพระราชาคณะผู้ใหญ่ มหาสังฆนายกได้เพื่อเป็นศรีแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนา พระศาสนโสภณขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ จาดูรงคประธานวิสุตพุทธพจนมธุรสธรรมวาที คัมภีรญาณปริยัติกุสโลภาส ภูมิล

ฉบับพิเศษ หน้า ๕

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

มหาราชาธิบดีอุปสัมปทาจารย์ วิสารศีลาจารย์วัตร เวไนยบริษัท
ประสาทกร ชรรมยุติกคณิสสรมหาสังฆนายก สถิต ณ วัด
มกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์
ตั้งฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์
สุนทรธรรมปฏิภาณ อรรถโกศล วิมลญาณนายก ชรรมยุติกคิลก
สถาวีรกิจการี ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครู
วิมลสรสัทธี พระครูคู่สวด ๑ พระครูสถิตฐิตสรคุณ พระครูคู่สวด
๑ พระครูบรรณวัตร ๑ พระครูพัทธกิจ ๑ พระครูสังฆปริณัติ ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

อนึ่ง ทรงพระราชดำริว่าพระธรรมโกศาจารย์เป็นพระเถระ
เจริญด้วยคุณธรรมอนันตปริชา มีอุตสาหะวิริยะปฏิภาณสามารถ
ได้ศึกษาอักษรศาสตร์รอบรู้ภาษาไทย สอบไล่ได้จบหลักสูตร
มัธยมปีที่ ๘ แต่ประถมวัย ครั้นได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบท
แล้วก็ตั้งใจศึกษาอบรมในพระปริยัติธรรมด้วยความอุตสาหะ
พยายามอย่างแรงกล้า จนมีความรอบรู้เชี่ยวชาญแตกฉานใน
มกษปริวรรตน์และอรรถธรรมวินัย สอบไล่ได้จบหลักสูตร
สำเร็จภูมิเปรียญธรรม ๕ ประโยค ต่อมา ทรงพระกรุณา
โปรดให้เป็นพระราชาคณะที่พระอมรมุนี พระเทพโมลี และ
พระธรรมโกศาจารย์ โดยลำดับ ก็รับภาระพระพุทธศาสนา

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

และรักษาสมณคุณสังวรในอภิสมภารวัตร และระเบียบปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีราชการได้เรียบร้อยสมควรแก่ตำแหน่งตลอดมา มีคุณสมบัติวิสัยภาพในการบำเพ็ญพุทธศาสนกิจให้เจริญก้าวหน้า เป็นहितานุहितประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรโดยอเนกประการ อาทิในการปฏิบัติศึกษาเริ่มด้วยเป็นอุทเทศาจารย์สอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรในสำนักเรียนวัดราชาธิวาส ตั้งแต่ความรู้เบื้องต้นจนถึงจบหลักสูตร เป็นกรรมการตรวจสอบความรู้นักธรรมและบาลีในสนามหลวง เป็นผู้อำนวยการศึกษาพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดราชาธิวาส เป็นรองแม่กองสอบนักธรรมสนามหลวง เป็นกรรมการสภาการศึกษามหาวิทยาลัยทางพระศาสนา เป็นกรรมการตรวจสอบบาลีชั้นเปรียญธรรมเอกในสนามหลวง เป็นกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์และเป็นกรรมการออกหนังสือธรรมจักษุ เป็นผู้อุปการะโรงเรียนมัธยมวัดราชาธิวาส ส่วนในการบริหารได้เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัดสงขลา เป็นเจ้าอาวาสวัดราชผาติการาม เป็นกรรมการคณะธรรมยุต เป็นเลขานุการเจ้าคณะมณฑล และเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลภูเก็ต เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๕ เป็นเจ้าอาวาสวัด

เล่ม ๗๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

ราชาธิวาสและเป็นผู้กำกับการปกครองพระอารามหลวงวัดราช
 ชาติการามวัดเกรียววิทย์ และวัดบุบผาราม เป็นพระอุปัชฌายะใน
 คณะธรรมยุต เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การปกครอง เป็น
 เจ้าคณะธรรมยุตภาค ๑ ภาค ๔ และภาค ๕ เป็นสังฆมนตรี
 สั่งการแทนสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองเฉพาะในคณะ
 สังฆมฝ่ายธรรมยุต เป็นกรรมการเถรสมาคมคณะธรรมยุต
 ในส่วนที่ได้ปฏิบัติภารกิจเป็นพิเศษ ได้เป็นกรรมการจัดหาทุน
 บำรุงตึกสามัคคีพยาบาลในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งสร้างขึ้น
 เป็นอนุสรณ์ของสมเด็จพระสังฆราช และเป็นอนุศาสนาจารย์
 สอนธรรมแก่คนไข้ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เป็นประจำ
 ส่วนในการบริหารพระอารามวัดราชาธิวาสนั้น โดยที่พระอาราม
 นี้เป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญเป็นพิเศษอันเกี่ยวข้องกับ
 อยู่ในพระบรมราชจักรีวงศ์พระอารามหนึ่ง ซึ่งจะต้องระวัง
 รักษาปรกติภาพของพระอารามให้ดำรงอยู่ในสภาพสมพระ-
 เกียรติยศ ก็ปรากฏว่า พระธรรมโกศาจารย์ ตั้งแต่ได้รับ
 แต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสเป็นต้นมา ได้ชวนชวนดำเนิการบูรณะ
 ปฏิสังขรณ์ ซ่อมแปลงสังฆิกะเสนาสนะและปูชนียสถานทั้ง
 ขำรดุทธุโตไทม์ เช่น พระอุโบสถ พระเจดีย์ พระวิหาร ศาลา
 การเปรียญ ให้กลับคืนคืนสภาพสะอาดเรียบร้อยและมั่นคง

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

ถาวร ควรแก่เป็นที่อยู่อาศัยและบำเพ็ญศาสนกิจแห่งพระภิกษุสามเณรและพุทธบริษัท โดยผาสุกภาพตลอดมา กับได้ก่อสร้างกุฏิสงฆ์ขึ้นใหม่อีกหลายหลัง อันนับเป็นส่วนแห่งความเจริญก้าวหน้า อีกประการหนึ่ง พระอารามนี้แต่เดิมมาได้มีพระราชประสงค์ให้เป็นแหล่งการปฏิบัติหนักไปในทางสมถวิปัสสนากรรมฐานอันเป็นสารสำคัญอย่างยิ่งในการพระศาสนา ซึ่งองค์เจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในพระอารามนี้ได้รับปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยลำดับ พระธรรมโกศาจารย์ได้รัรักษาลัทธิปะเพณีอันนี้ไว้ด้วยดี กล่าวคือ ได้เป็นผู้นำพระภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกาให้ปฏิบัติในทางสมถวิปัสสนากรรมฐานอยู่เป็นประจำ นับว่าได้ปฏิบัติรักษาลัทธิปะเพณีเดิมไว้ได้เป็นอย่างดีสมพระราชประสงค์ นอกจากนี้ พระธรรมโกศาจารย์ยังได้เอาใจใส่ดูแลให้ความอุปถัมภ์แก่พระภิกษุสามเณรตลอดทั้งพระอาราม เพื่อให้มีความเป็นอยู่โดยผาสุกภาพ ไม่บกพร่องขาดแคลนด้วยภัตตาหาร เป็นต้น

กรณีกิจทั้งปวงทั้งในด้าน การปริยัติศึกษาและการคณบริหาร ซึ่งพระธรรมโกศาจารย์ ได้รับภาระปฏิบัติดำเนินการเป็นผลดีและเจริญก้าวหน้าดังพรรณนามา นับว่าเป็นผู้

เล่ม ๗๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

เจริญด้วยอุตสาหกรรม และสมบูรณ์ด้วยคุณธรรมปรีชา
สามารถ ประจักษ์อยู่แก่มวลพุทธบริษัททั้งคฤหัสถ์และ
บรรพชิตอย่างไพศาล อนึ่ง ในทางเทศนามีปฏิธานโวหาร
เป็นไปโดยเหมาะสมแก่กาลเทศะ อันยังกุศลส่วนธรรม
ส่วนะมัยให้สำเร็จแก่มวลพุทธศาสนิกบริษัทได้ในทุกโอกาส
เป็นองค์ธรรมกถึกผู้สามารถแสดงธรรมอบรมสั่งสอนบรรพชิต
คฤหัสถ์ สัทธวิหาริกอันเตวาสิก ตลอดถึงประชาชนพุทธ
มามกะทุกหมู่เหล่า ให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นสาธุชน
สัตบุรุษต้องตามพระบรมพุทโธวาท เพราะความเป็นผู้ช่าง
สำเนียงความรู้ให้เทียบทันสมคราวสมัย แสวงหาวิปุลก
ศรัทธาเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนาให้เจริญอกงามไพบุลย์
แก่สรรพเวไนย จัดการให้ธรรมส่วนะมัยสำเร็จประโยชน์
ด้วยดี เพราะมีปริมาณลาดในเทศนาวิจิตรลา จึงทรงพระ
กรุณาโปรดยกเป็นพระคณาจารย์เอกในทางเทศนา ดังปรากฏ
อยู่ในปัจจุบัน

บัดนี้ พระธรรมโกศาจารย์ ก็เจริญด้วยพรหมอายุกาล
และสมบูรณ์ด้วยเถรกรณธรรม มั่นคงอยู่ในพรหมจรรย์เนก
จัมมปฏิบัติ เป็นอจลพรหมจริยาภีรต มีวัตรจริยาเป็นที่น่า

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๔

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

เลื่อมใส เป็นหลักอยู่ในคณะธรรมยุติการูปหนึ่ง จึงสมควร
ยกย่องให้ดำรงในสมณฐานันดรสูงชัน

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนาพระธรรมโกศา-
จารยัชนเป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตาม
จารึกในหิรัณยบัฏ ว่า พระศาสนโศภน วิมลญาณอดุล ตรี
ปิฎกคุณธรรมมาลังการวิภูสิต ธรรมยุติกคณิสสร บวรสังฆาราม
คามวาสี สถิต ณ วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร พระอารามหลวง
มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดอรุณ
จริยานุกิจ พิชชธรรมโกศล วิมลสุตาคม อุดมคณานุนายก
ตรีปิฎกญาณวิจิตร ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑
พระครูพิสัยภูธรเวท พระครูคู่สวด ๑ พระครูพิเศษสรวิฑู
พระครูคู่สวด ๑ พระครูสังฆวิฑูกร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑

อนึ่ง ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมดิลก เป็นพระเถระ
เจริญในสมณคุณธรรมสัมมาปฏิบัติ มีอุตสาหะวิริยะปรีชา
ญาณ แดกฉานในพระปริยัติไตรปิฎกสุตาคม ได้ศึกษาอบรม
สอบไล่ได้สำเร็จภูมิเปรียญธรรม ๖ ประโยค ทรงพระกรุณา
โปรดให้เป็นพระราชาคณะที่ พระอมรเวที พระราชสุธี พระ
เทพเวที และพระธรรมดิลก โดยลำดับ ก็สามารถรับภาระ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๕

เล่ม ๗๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

พระพุทธศาสนาและรักษาสถาบันวัตร ระเบียบปฏิบัติประเพณี
ราชการได้เรียบร้อยโดยสมควรแก่ตำแหน่งตลอดมา ประกอบ
ด้วยมีปฏิภาณปรีชาสามารถในการบำเพ็ญพุทธศาสนกิจ เป็น
หิตานุหิตประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรโดยอเนกประการ
กล่าวคือ ในการปริยัติศึกษา เริ่มด้วยเป็นอุทเทศาจารย์สอน
พระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรในสำนักเรียนวัด พระ
เชตุพน ฯ เป็นกรรมการตรวจสอบความรู้นักธรรมและบาลี
ในสนามหลวง เป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย

ส่วนในการบริหาร ได้เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ
เป็นสมาชิกสังฆสภา เป็นเจ้าคณะตรวจการภาคบูรพาและ
ภาค ๒ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๐ ในคราวที่เจ้าอาวาสวัด
พระเชตุพนวิมลมังคลารามว่างลง โดยที่วัดนั้นเป็นพระอาราม
หลวงชั้นเอก และเป็นพระอารามใหญ่ที่มีความสำคัญเป็น
พิเศษยิ่ง ซึ่งจำเป็นต้องเลือกสรรพระเถระผู้ทรงคุณธรรมที่เหมาะสม
สมแต่งตั้งขึ้นเป็นเจ้าอาวาส ทางคณะสงฆ์ได้ตระหนักถึงคุณ
ธรรมและความสามารถของพระธรรมดิลกเป็นอย่างดี จึงได้
เลือกและแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสอยู่จนในบัดนี้ ต่อมาได้
เป็นพระอุปัชฌายะ เป็นสังฆมนตรี เป็นเลขาธิการกรรมการ
สังฆานัติระเบียบพระคณาธิการ เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๗

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๗๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

ในหน้าที่เลขาธิการคณะกรรมการสังฆาตเคราะห์เบียบพระ
คณาธิการ นั้น พระธรรมดิลกได้ดำเนินการรวบรวมพระราช
บัญญัติ อาณัติ กติกา ประกาศ และคำสั่งเป็นต้น อันเกี่ยว
ข้องแก่คณะสงฆ์ ซึ่งอยู่ในที่ต่าง ๆ มารวมจัดพิมพ์ขึ้นเป็น
เล่ม เรียกว่าประมวลอาณัติคณะสงฆ์ สำหรับใช้เป็นคู่มือ
พระคณาธิการตั้งแต่ชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป เป็นการอำนวยความสะดวก
สะดวกแก่พระคณาธิการในการปกครองหมู่คณะ นับว่าเป็น
ประโยชน์อันยิ่งใหญ่ในการบริหารคณะสงฆ์ปรากฏอยู่แล้ว
ต่อมาได้เป็นสังฆมนตรีสั่งการแทนสังฆมนตรีว่าการองค์การ
เผยแผ่ มีหน้าที่ในด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา และอบรม
ศีลธรรมแก่ประชาชน ในกรณีนี้ พระธรรมดิลกได้เป็นกำลัง
อันสำคัญและร่วมมือกับสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่เป็น
อย่างดียิ่งตลอดมา กล่าวคือ นอกจากได้จาริกไปแสดงธรรม
อบรมข้าราชการและประชาชนตามท้องที่ในชนบทต่างจังหวัด
ภายในเขตภาคของตนแล้ว พระธรรมดิลกได้จัดตั้งสภา
พระธรรมกถึกขึ้นทั่ววัดพระเชตุพน ฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
จะยกย่องพระธรรมกถึกให้มีความวิบุลย์และสมรรถภาพทัดเทียม
ใกล้เคียงกัน มีฐานะและเกียรติคุณเสมอกับความเป็นผู้ทรง
ธรรม ในการที่ได้อาราธนาพระธรรมกถึกในที่ต่าง ๆ ให้มา

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๗

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

ร่วมเป็นสมาชิกของสถาน และพระธรรมดิลกได้รับเลือกชน
เป็นสถานายก ได้จัดดำเนินการให้พระธรรมกถึกซึ่งเป็น
สมาชิกได้มีโอกาสมาร่วมประชุมการอบรมพบปะวิสาสะ
เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความเห็นแก่กันและกัน และจัดให้มี
ระเบียบปฏิบัติในการแสดงธรรมเป็นไปโดยถูกต้องควรแก่
กาลเทศะ และเมื่อทางรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการอบรมศีล
ธรรมและวัฒนธรรมแก่ข้าราชการและประชาชน พระ
ธรรมดิลก ก็ได้รับอาราธนาให้เป็นอนุกรรมการดำเนินการ
เรื่องร่วมกับทางฝ่ายบ้านเมือง โดยได้คัดเลือกพระธรรม
กถึกซึ่งเป็นสมาชิกของสภาดังกล่าว ส่งไปร่วมงานให้การ
อบรมศีลธรรมด้วยทั่วทุกภาคทั้งการอบรม กับในการที่
กรมการวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดหน่วยให้การ
ศึกษาวัฒนธรรมเคลื่อนที่ไปให้การศึกษาในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ
และขอความร่วมมือมายังคณะสงฆ์องค์การเผยแผ่ ก็ได้จัด
ส่งพระธรรมกถึกของสถานไปร่วมให้การอบรมในด้านศีลธรรม
ด้วยทุกครั้งตลอดมา ทั้งนี้ ย่อมนับว่าเป็นความเจริญก้าวหน้า
และเป็นผลดียิ่งแก่ฝ่ายอาณาจักร และในการเผยแผ่พระ
ศาสนา ส่วนในการปกครองพระอารามนั้น ตั้งแต่พระธรรม
ดิลกได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ฯ มา ก็ได้

เล่ม ๗๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

เอาใจใส่บูรณะปฏิสังขรณ์ ซ่อมแปลงถาวรวัตถุปูชนียสถาน และเสนาสนสงฆ์ ซึ่งชำรุดทรุดโทรมให้กลับคืนดีสภาพมั่นคงถาวร และสะอาดเรียบร้อยขึ้นเป็นอันมาก กับได้ส่งเสริมในการศึกษาอบรมของพระภิกษุสามเณรในพระอารามเป็นอย่างดีตลอดมา ได้เป็นประธานจัดสร้างหอสมุดขึ้นในวัดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษา และเป็นที่อยู่อบรมสมาชิกรัฐพระธรรมภิกขุ กับอบรมข้าราชการ ทหาร และนักเรียนด้วย และได้เป็นประธานจัดสร้างโรงเรียนมัธยมขึ้นในวัดเป็นตึกใหญ่ถาวร สามารถรับนักเรียนเข้าศึกษาได้ประมาณ ๒,๐๐๐ คน นับว่าได้มีส่วนสนับสนุนการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก นอกจากนี้ พระธรรมดิลกยังได้ปฏิบัติงานพิเศษ คือ เป็นกรรมการจัดหาทุนบำรุงตึกสามัคคีพยาบาล ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งสร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์สมเด็จพระสังฆราช และได้เป็นประธานคณะกรรมการสงฆ์แห่งโรงพยาบาลสงฆ์ ภายใต้บังคับบัญชาของสมเด็จพระสังฆนายกด้วย

กรณีกิจทั้งปวง ซึ่งพระธรรมดิลกได้รับภาระปฏิบัติ ดำเนินการ บ่มปรากฎเป็นผลดีเรียบร้อยและเจริญก้าวหน้าแก่พุทธจักรและอาณาจักรตั้งพรตนามา จึงนับว่าเป็นผู้เจริญ

เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

ยิ่งด้วยอุตสาหกรรมวิริยะปรีชาสามารถ เป็นที่ประจักษ์แก่มวล
 พุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตอย่างไพศาล อนึ่ง ใน
 ทางเทศนา ก็มีปฏิภาณโวหารวิจิตรไพเราะเป็นไปโดยเหมาะสม
 ภาวะเทศะ อันสามารถยังกุศลส่วนธรรมส่วนะมัยให้สำเร็จ
 แก่พุทธศาสนิกบริษัทได้ในทุกโอกาส เพราะเป็นองค์ธรรม
 กถิกผู้ฉลาดในวิชาเทศนาเถลิง จึงทรงพระกรุณาโปรดยกเป็น
 พระคณาจารย์เอกในทางเทศนา ปราภฏอยู่แล้ว อนึ่ง ใน
 โอกาสที่ตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการว่าง
 ลง พระธรรมดิลก ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรีว่าการ
 องค์การสาธารณูปการอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงนับว่า พระธรรม
 ดิลก เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติปรีชาสามารถในการ
 บริหารพระศาสนา สมบูรณ์ด้วยอาตมहितและปรหิตจรรยา
 ยั่งยืนในพรหมจรรย์เนกขัมมปฏิบัติ มีวัตรจรรยาเป็นที่น่า
 เลื่อมใส สมควรยกย่องให้ดำรงในสมณฐานันดรสูงชัน

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนา พระธรรม
 ดิลก ขึ้นเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนาม
 ตามจารึกในหิรัณยบัฏ ว่า พระธรรมวโรดม บรมญาณอดุล
 สุนทรนายก ตรีปฏิภณคุณาลังการวิภูสิต สุทธิกิจสาทร มหา
 คณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดพระเชตุพน

ฉบับพิเศษ หน้า ๒๐

เล่ม ๗๔ ตอนที่ ๖ ราชกิจจานุเบกษา ๑๒ มกราคม ๒๕๐๐

วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ วิบุตคณิสสร ชุราทรมหาคณานุนาภ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูศัพทวิมล พระครูคู่สวด ๑ พระครูมงคลวิลาส พระครูคู่สวด ๑ พระครูสังฆรักษ์จิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขออาราธนาพระคุณผู้ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณฐานันดรเพิ่มอิสริยยศในครั้งนี้ จงรับธุระพระพุทธศาสนาเป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะและในพระอาราม ตามสมควรแก่กำลังและอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารศีรสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุพหิไพบูลย์ในพระพุทธศาสนา เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นปีที่ ๑๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี